

ОГЛЯДИ

Марія Ярмоленко (м. Ізмаїл)

ЗАХІДНИЙ ФОРПОСТ УКРАЇНИ

Рец. на кн.: Пайташ Володимир. Перемишль: відгомін минулого (спогади). – Перемишль: Товариство "Український Народний Дім" у Перемишлі, 2011. – 450 с.

Так нерідко історики і політики називають Перемишль – давнє княже місто над Сяном, яке після Другої світової війни, чергового переділу польсько-радянського кордону 1944 р. несподівано потрапило до Польщі. Втім, про українські сторінки в історії цього поліетнічного міста нагадують нині бані українських церков, місцеві говірки Надсяння, український військовий цвинтар у приміських Пікуличах. Детальніше про долю і долю Перемишля новітньої доби читач може запізнати з нової мемуарно-аналітичної праці Володимира Пайташа, багатолітнього культурно-освітнього діяча Українського суспільно-культурного товариства, згодом Об'єднання українців у Польщі (ОУП).

Відкриває книгу автобіографія і нарис про школи імені Маркіяна Шашкевича у Перемишлі, де він навчався у 1934–1939 роках. При цьому автор зазначає, що серед школярів і гімназистів міста було чимало членів "Пласту", якими опікувався педагог Теодор Поліха (згодом депортований в СРСР, помер 1963 р. у Чорткові на Тернопіллі). Володимир Пайташ з гордістю згадує, що вихованці його школи Григорій Пипський та Іван Сорокевич були захисниками Української Народної Республіки й мужньо загинули в бою з більшовиками під Крутами 29 січня 1919 р. (поховані на Аскольдовій могилі у Києві). Чимало юних перемишлян боролися за незалежність України у лавах легіону Українських січових стрільців, Української галицької армії, Української повстанської армії. У книзі, зокрема, вміщено кольорову репродукцію пам'ятної таблиці на честь діячів Українських визвольних змагань 1914–1918 рр., яку встановлено в Народному домі 1934 р. і відновлено 2011 р.; подано листування із львівським краєзнавцем Орестом Дзьобаном, який у Львівській національній науковій бібліотеці України ім. В. Стефаника НАН України віднайшов документи і матеріали про цю таблицю.

Чимало уваги в історико-мемуарній книзі приділено трагедії депортації сотень тисяч українців Надсяння 1944–1951 рр. – спершу до радянської України, згодом на північний захід Польщі, звідки виселено німців. Не обійшла біда й 20-річного Володимира Пайташа, який в ході злочинної депортаційної операції "Вісла" 1947 р. потрапив до концтабору Явожне, куди також запроторено кілька тисяч українських патріотів – учителів, лікарів, греко-католицьких священників, вояків УПА і членів їх родин. При цьому наведено складений автором список перемишлян – в'язнів цього табору 1947–1948 років.

Важливо й те, що у новій книзі детально описано особливості церковно-релігійного життя на Перемищині до і після Другої світової війни, показано складний процес відновлення діяльності греко-католицьких громад у 50–80-ті рр. ХХ ст., долю репресованих священників. Особливо хвилюючими є рядки, в яких автор лише про свою культурно-освітню працю, зокрема в якості режисера і актора аматорського українського театру, багатолітнього керівника і диригента церковного хору в Перемишлі. Власне, цей період життя реконструйовано через його газетні публікації, десятки листів до діячів Церкви, владних і громадських структур Польщі та України.

Велику інформативну цінність праці має розділ, в якому показано історію будови і діяльність Народного дому (наріжний камінь закладено 1903 р., відкрито 1904 р.), згадано його активістів – педагогів, кооператорів, правників, душпастирів: Теофіля Кормоша, Олексу Ярему, Григорія Цеглинського, Івана Матковського, Мар'яна Долинського та ін. Приємно і те, що за ініціативою Володимира Пайташа віднайдено і, нарешті, повернуто до Народного дому, який нещодавно передано українській громаді міста, художній барельєф на честь його фундатора доктора Теофіля Кормоша, на місцевому цвинтарі відреставровано

його гробівець. Подано короткі біографи сучасних очільників міського осередку ОУП – Мирослава Сидора, Михайла Пульковського та ін. Відзначено книговидавничі доробки Олександра Колянчука (досліджує діяльність еміграції УНР в міжвоєнній Польщі), Володимира Пилиповича (упорядника низки документальних видань про культурно-освітнє життя Перемишля XIX–XX ст.).

І, насамкінець, відзначимо, що рецензована книга добре ілюстрована, містить іменний і гео-

графічний покажчики. Вона стане в нагоді всім, хто цікавиться новітньою історією Надсяння, Лемківщини, Холмщини і Підляшшя, особливо ж нащадкам переселенців, яких так багато не лише на заході, але й центрі, сході й півдні нашої держави. Сподіваємося також, що українські краєзнавці з Польщі, Канади, США, Аргентині, Австралії та інших країн подарують своїм землякам ще не одну книгу про свою малу та велику Батьківщину.

Олександр Гончаров (м. Київ)

МАЛОПРИМІТНА, АЛЕ ВАЖЛИВА ЛАНКА ДЕРЖАВНОГО МЕХАНІЗМУ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Рец. на кн.: Устименко В.Є. Обов'язок Звитяга. Честь : 3 історії Урядового військово-кур'єрського зв'язку та Служби дипломатичних кур'єрів України. – К. : Етнос, 2011. – 528 с.: іл.

Об'ємне, понад півтисячі сторінок, видання, приємного блакитного кольору палітурка, облямована по периметру золотистим орнаментом, посередині великими буквами заголовок: "ОБОВ'ЯЗОК ЗВИТЯГА ЧЕСТЬ". Обкладинка небесного кольору, звісно, не випадкова. Вона, як і емблема на ній (зображення військового горна) з двома стрілами блискавки, спрямованими врізнобіч і доверху з літерами ФС), символізують приналежність Фельд'єгерської служби до військового зв'язку. Вдало дібраний епіграф з народного епосу: "Зв'язок – мов повітря. Коли є, його не помічають, коли немає – задихаються".

Книгу видано до 20-ї річниці незалежності України та 20-ї річниці утворення Державної фельд'єгерської служби і Служби дипломатичних кур'єрів України. Автор праці – Василь Євдокимович Устименко, генерал-майор внутрішньої служби України, державний службовець 2-го рангу, котрий створив і очолював Урядовий військово-кур'єрський зв'язок та Службу дипломатичних кур'єрів незалежної України, став першим у державі Україна дипкур'єром. Автор присвятив свою книгу фельд'єгерям і дипкур'єрам України різних років, епох і формацій. Ці служби малопомітні, майже невідомі для широкого загалу, і, як зазначив у "Слові до читача" академік НАН України, Герой України Петро Тронько, "здається, діяльність цих структур мало відома навіть широкому загалу користувачів їх послуг".

Разом з тим, вони є важливими ланками державного механізму виконавчої влади. В Україні багатовікова історія урядового кур'єрського зв'язку з об'єктивних та суб'єктивних причин практично не вивчалась науковцями, ще й досі залишається поза їх увагою. Тому вихід у світ видання, присвяченого цим службам, є, безперечно, важливим внеском у вивчення історії вітчизняного державотворення, особливо з огляду на те, що Україна тривалий час знаходилася у складі інших держав і не мала своїх окремих органів державної влади. Не розкриваючи оперативних службових таємниць, автор праці спробував відгорнути для читача завісу таємності в діяльності цих структур.

Звертає на себе увагу передусім те, що автор намагався простежити розвиток військово-кур'єрської служби від її витоків у свій давнині до сьогодення. Військово-кур'єрський зв'язок є, безперечно, одним із найдавніших видів та засобів зв'язку і однією з найдавніших ланок в структурі державного механізму виконавчої влади. Автор наводить численні приклади з давньої літописної спадщини, Святого Письма, стародавніх билин, де можна віднайти прообраз посланника, кур'єра. Дійсно, світова історія може дати багато подібних прикладів. Окрім наведених автором, можна згадати яскравий приклад з історії Давньої Греції, коли воїн-гоніць, посланий сповістити про перемогу греків під проводом